

JINOYATGA JAZO MUQARAR

НАКАЗАНИЕ ЗА ПРЕСТУПЛЕНИЕ НЕИЗБЕЖНО

PUNISHMENT FOR CRIME IS INEVITABLE

Mirzaxmetova Sodiba Mo‘minbek qizi

Jamoat xavfsizligi universiteti

Mustaqil izlanuvchisi

Milliy gvardiya 98151 xarbiy qism

mirzaxmetovasodiba@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada jinoyatga jazo muqarrarlighi masalasi ko'rib chiqiladi. Tadqiqot usullari sifatida adabiyotlar tahlili, qiyosiy tahlil va mantiqiy mulohaza usullari qo'llanilgan. Natijalar shuni ko'rsatadiki, jinoyatga jazo muqarrarlighi jamiyatda qonun ustuvorligini ta'minlash, fuqarolar xavfsizligini kafolatlash va jinoyatlarning oldini olishda muhim ahamiyatga ega. Shuningdek, jazo tizimini takomillashtirish, qayta tarbiyalash va ijtimoiy moslashuv choralarini ko'rish zarur. Xulosada esa jinoyatga jazo muqarrarlighini ta'minlash uchun qonunchilikni takomillashtirish, huquqni muhofaza qiluvchi organlar faoliyatini optimallashtirish va jamiyatda huquqiy ong va madaniyatni yuksaltirish zarurlighi ta'kidlanadi.

Kalit so'zlar: jinoyat, jazo, jazo muqarrarlighi, qonun ustuvorligi, oldini olish, qayta tarbiyalash

Аннотация: В данной статье рассматривается вопрос о неизбежности наказания за преступление. В качестве методов исследования использовались методы анализа литературы, сравнительного анализа и логических рассуждений. Результаты показывают, что неотвратимость наказания за преступление имеет важное значение для обеспечения верховенства закона в обществе, обеспечения безопасности граждан, предупреждения преступлений. Также необходимо совершенствование системы наказаний, перевоспитание и принятие мер социальной адаптации. В заключении подчеркивается необходимость совершенствования законодательства, оптимизации

деятельности правоохранительных органов, повышения правосознания и культуры в обществе для обеспечения неотвратимости наказания за преступление.

Ключевые слова: преступление, наказание, неизбежность наказания, верховенство закона, профилактика, перевоспитание

Abstract: this article examines the issue of the inevitability of punishment for a crime. Methods of literature analysis, comparative analysis and logical reasoning were used as research methods. The results show that the inevitability of punishment for a crime is important in ensuring the rule of law in society, guaranteeing the safety of citizens and preventing crimes. It is also necessary to improve the punishment system, re-educate and take measures of social adaptation. And the conclusion emphasizes the need to improve legislation, optimize the activities of law enforcement agencies and raise legal awareness and culture in society in order to ensure the inevitability of punishment for a crime.

Keywords: Crime, Punishment, inevitability of punishment, rule of law, Prevention, re-education

KIRISH

Jinoyatga jazo muqarrarlighi har qanday jamiyatda muhim ahamiyat kasb etuvchi masaladir. Qonun ustuvorligini ta'minlash, fuqarolar xavfsizligini kafolatlash va jinoyatchilikning oldini olish uchun jinoyat sodir etgan shaxslar jazoga tortilishi shart [1]. Shu bilan birga, jazoning muqarrarlighi jinoyatchilarni qayta tarbiyalash va jamiyatga moslashtirish imkonini ham berishi lozim.

Ushbu maqolaning maqsadi jinoyatga jazo muqarrarlighi masalasini ijtimoiy-huquqiy jihatdan tahlil qilish, uning ahamiyati va ta'sirini o'rganish hamda takomillashtirish yo'llarini ishlab chiqishdan iborat.

USULLAR VA ADABIYOTLAR TAHLILI

Tadqiqot davomida adabiyotlar tahlili, qiyosiy tahlil va mantiqiy mulohaza usullari qo'llanildi. Mavzu yuzasidan xorijiy va mahalliy tadqiqotchilarning ilmiy ishlari, normativ-huquqiy hujjatlar hamda statistik ma'lumotlar o'rganib chiqildi.

Jazo muqarrarlighi tushunchasi turli olimlar tomonidan o'rganilgan. Xususan, Beccaria jinoyatga jazo muqarrarlighining ahamiyatini ta'kidlab, uni qonuniylik va adolat prinsipi sifatida ko'rsatgan [2]. Bentham esa jazoni faqat jinoyatning oldini

olish vositasi emas, balki jinoyatchini axloqan tuzatish va qayta tarbiyalash usuli sifatida baholagan [3].

O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksida jazoning muqarrarligi qonunda belgilanganligi va jinoyat sodir etgan har bir shaxs javobgarlikka tortilishi ko'rsatib o'tilgan [4]. Shuningdek, qayta tarbiyalash va jamiyatga moslashtirishga qaratilgan jazoni ijro etish choralari ham belgilangan.

NATIJARLAR

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, jinoyatga jazo muqarrarligi quyidagi muhim funksiyalarni bajaradi:

Jamiyatda qonun ustuvorligini ta'minlaydi. Har bir jinoyat uchun muqarrar jazo tayinlanishi fuqarolar ongida qonunlarga rioya etish zarurligini mustahkamlaydi [5].

Fuqarolar xavfsizligini kafolatlaydi. Jinoyatchilarning jazoga tortilishi boshqa shaxslar uchun xavfni bartaraf etadi va jamiyatda osoyishtalikni ta'minlaydi [6].

Jinoyatlarning oldini oladi. Jazoning muqarrarligi potensial jinoyatchilar uchun o'ziga xos psixologik to'siq vazifasini o'taydi va jinoyat sodir etishdan tiyilishga undaydi [7].

Adolatni qaror toptiradi. Jazoning muqarrarligi jinoyat qurbonlari va jamiyatda adolat qaror topishiga xizmat qiladi [8].

Jinoyatchilarni qayta tarbiyalaydi. Muqarrar jazo jinoyatchilarning axloqini tuzatish va ularni jamiyatga qayta moslashtirishga yordam beradi [9].

Shu bilan birga, jinoyatga jazo muqarrarligini ta'minlashda quyidagi muammolar kuzatilmoqda:

Jazoning individuallashtirilmagani. Ba'zan jinoyatning xususiyati, jinoyatchining shaxsi yetarlicha hisobga olinmasdan, bir xilda jazo tayinlanishi kuzatiladi [10]. Bu esa jazoning samaradorligini pasaytiradi.

Qayta tarbiyalash va ijtimoiy moslashuv choralarining yetarli emasligi. Jinoyatchilar jazoni o'tab bo'lgach, jamiyatga qayta moslashishda qiyinchiliklarga duch kelmoqda. Bu esa residivizm holatlarining ko'payishiga olib kelmoqda.

TAHLIL

Jinoyatga jazo muqarrarligini ta'minlash masalasi O'zbekistonda ham dolzarb ahamiyat kasb etadi. Mustaqillik yillarida mamlakatimizda jinoyatchilikka qarshi kurashish, qonun ustuvorligini ta'minlash va fuqarolar xavfsizligini kafolatlash borasida keng ko'lamlı islohotlar amalga oshirildi. Xususan, jinoyat qonunchiligi

liberallashtirildi, jazo tizimi takomillashtirildi, jinoyatchilarni qayta tarbiyalash va ijtimoiy moslashuv mexanizmlari joriy etildi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev ta'kidlaganidek, "Jinoyatchilikning oldini olish va unga qarshi kurashishda, eng avvalo, jinoyatga jazo muqarrarligi prinsipiga qat'iy rioya etish, qonun ustuvorligini ta'minlash muhim ahamiyatga ega" [11].

Jinoyatga jazo muqarrarligi masalasini tadqiq etgan o'zbek olimlari E.Yusupov va A.Saidovlar jinoyat qonunchiligini liberallashtirish, jazoni individuallashtirish va jinoyatchilarni resotializatsiya qilish jarayonlarining ahamiyatini ko'rsatib o'tgan [12]. Ularning fikricha, jazo tizimini insonga qaratish, jinoyatchining shaxsini va jinoyat sodir etishga undovchi sabablarni hisobga olish muhim.

Shu bilan birga, jinoyatga jazo muqarrarligi prinsipi doirasida jinoyatchilarni qayta tarbiyalash va jamiyatga moslashtirish chora-tadbirlari yetarli darajada samarali bo'lmayotgani haqida ham fikrlar mavjud. Kriminolog B.Atadjanovning ta'kidlashicha, "Jazoni o'tagan shaxslarning aksariyati jamiyatga qaytganda bandlik, uy-joy va ijtimoiy qo'llab-quvvatlash kabi muammolarga duch keladi. Bu esa ularning qayta jinoyat sodir etishiga zamin yaratadi" [13].

Darhaqiqat, statistik ma'lumotlar ham mazkur muammoning dolzarbligini ko'rsatmoqda. O'zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi ma'lumotlariga ko'ra, 2020-yilda sodir etilgan jinoyatlarning 34,2 foizi ilgari sudlangan shaxslar tomonidan sodir etilgan [14]. Bu esa residivizm holatlarining yuqori ekanidan dalolat beradi.

Shunday ekan, jinoyatga jazo muqarrarligini ta'minlash bilan bir qatorda, jinoyatchilarni qayta tarbiyalash va ijtimoiy moslashuv tizimini takomillashtirish talab etiladi. Bu borada bir qator chora-tadbirlarni amalga oshirish maqsadga muvofiq:

Jinoyatchilar bilan ishlash metodikasini takomillashtirish, ularning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda qayta tarbiyalash dasturlarini ishlab chiqish lozim [15]. Bunda xorijiy mamlakatlarning ilg'or tajribasidan foydalanish muhim ahamiyatga ega.

Jazoni ijro etish muassasalarida jinoyatchilarning bandligini ta'minlash, ularga kasb-hunar o'rgatish, ta'lim va psixologik treninglar o'tkazish zarur [16]. Bu ularning jamiyatga qaytganda ijtimoiy moslashuvini yengillashtiradi.

Jazoni o'tab chiqqan shaxslarni ijtimoiy qo'llab-quvvatlash tizimini yo'lga qo'yish muhim. Ularni ish bilan ta'minlash, uy-joy masalasini hal qilish, tibbiy va psixologik yordam ko'rsatish kabi chora-tadbirlar samarali bo'lishi mumkin [17].

Jinoyatchilar orasida ma'naviy-axloqiy tarbiya ishlarini kuchaytirish, ularda sog'lom turmush tarzini shakllantirish, oilaviy qadriyatlarni mustahkamlash lozim [18]. Bunda diniy tashkilotlar, mahalla institutlari va jamoat tashkilotlari bilan hamkorlik muhim ahamiyat kasb etadi.

Jamiyatda jinoyatchilikka nisbatan murosasiz munosabatni shakllantirish, sog'lom muhitni yaratish, yoshlar o'rtasida huquqiy targ'ibot ishlarini kuchaytirish zarur [19]. Zero, jinoyatning oldini olish unga jazo berishdan ko'ra muhimroqdir.

Albatta, jinoyatga jazo muqarrarligi va jinoyatchilarni resotializatsiya qilish borasidagi sa'y-harakatlar o'zining samarasini ko'rsatishi uchun vaqt va tizimli yondashuv talab etiladi. Shu bois, bu yo'nalishda davlat organlari, fuqarolik jamiyati institutlari va jamoatchilikning yaqin hamkorligini ta'minlash muhimdir.

Umuman olganda, jinoyatga jazo muqarrarligi prinsipi jinoyatchilikka qarshi kurashning muhim omili bo'lib qoladi. Shu bilan birga, jazoni liberallashtirish, individuallashtirishga e'tibor qaratish hamda jinoyatchilarni ijtimoiy moslashuvini ta'minlash borasidagi sa'y-harakatlarni faollashtirish bugungi kunning asosiy vazifalaridan biridir.

MUHOKAMA

Tadqiqot natijalaridan kelib chiqib aytish mumkinki, jinoyatga jazo muqarrarligini ta'minlash uchun quyidagi chora-tadbirlarni amalga oshirish zarur:

Jinoyat qonunchiligini takomillashtirish, jazo tizimini liberallashtirish va jazoni individuallashtirishga alohida e'tibor qaratish lozim. Bunda jinoyatning og'ir-yengilligini, takroriyligini, jinoyatchining shaxsini hisobga olish muhimdir.

Jinoyatchilarni qayta tarbiyalash va ijtimoiy moslashuvini ta'minlovchi samarali mexanizmlarni joriy etish zarur. Buning uchun jinoyatchilar bilan ishlash metodikasini takomillashtirish, ularning bandligini ta'minlash, psixologik va ijtimoiy qo'llab-quvvatlash tizimini yo'lga qo'yish lozim.

Jazoni ijro etish muassasalari faoliyatini optimallashtirish, ularning moddiy-texnik bazasini mustahkamlash, xodimlar malakasini oshirish talab etiladi. Bu esa jinoyatchilarni samarali qayta tarbiyalash va jamiyatga moslashtirish imkonini beradi.

Jamiyatda huquqiy ong va madaniyatni yuksaltirish, fuqarolarda qonunga hurmat hissini shakllantirish muhimdir. Bunda ommaviy axborot vositalari, ta'lim tizimi va jamoat tashkilotlari salohiyatidan samarali foydalanish lozim.

Jinoyatga jazo muqarrarligini ta'minlashda jazoning adolatliligi va muqarrarligi prinsipiga amal qilish muhim ahamiyat kasb etadi. Odil sudlov tizimini takomillashtirish, sud qarorlarining sifati va asoslantirilganligini oshirish bu borada katta rol o'ynaydi [10]. Sudyalarning mustaqilligi va xolisligini ta'minlash, ular zimmasidagi mas'uliyatni oshirish zarur.

Shuningdek, jinoyatlarning oldini olish va profilaktika tadbirlarini kuchaytirish lozim. Buning uchun huquqni muhofaza qiluvchi organlar faoliyatini optimallashtirish, ularning moddiy-texnik bazasini mustahkamlash, xodimlar malakasini oshirish talab etiladi [11]. Jinoyatlarning barvaqt oldini olish, jinoyat sodir etish xavfi ostidagi shaxslar bilan ishlarni faollashtirish muhim ahamiyatga ega.

Jinoyatga jazo muqarrarligini ta'minlashda jamoatchilik nazoratining o'rni ham katta. Fuqarolik jamiyati institutlari, xususan, mahalla tuzilmalari, nuroniylar tashkilotlari va yoshlar ittifoqlari bu borada faol ishtirok etishi lozim [12]. Ular nafaqat jinoyatlarning oldini olish, balki jazoni o'tab chiqqan shaxslarni ijtimoiy qo'llab-quvvatlash va jamiyatga moslashtirish jarayonlarida ham muhim rol o'ynashi mumkin.

Yana bir muhim jihat - jinoyatchilikka qarshi kurashda xalqaro hamkorlikni rivojlantirishdir. Transmilliy jinoyatchilik, uyushgan jinoyatchilik va terrorizmga qarshi kurash global miqyosda o'zaro hamkorlikni talab etadi [13]. Xorijiy davlatlar va xalqaro tashkilotlar bilan tajriba almashish, qo'shma tadbirlar o'tkazish, jinoyatchilarni ekstraditsiya qilish kabi yo'nalishlarda faol ish olib borish zarur.

Nihoyat, jinoyatga jazo muqarrarligini ta'minlash bilan bir qatorda jazo tizimining insonparvarligini oshirish, jinoyatchilarning qayta tarbiyalanishiga e'tibor qaratish muhim. Jazoni o'tayotgan shaxslar jamiyatning bir bo'lagi ekanini unutmash lozim. Ularning huquq va erkinliklarini ta'minlash, qadr-qimmatini himoya qilish davlatning muhim vazifasidir. Shu bois, jazoni ijro etish muassasalari faoliyatida xalqaro standartlarga rioya qilish, mahkumlarning sog'ligini saqlash, ta'lim olish va mehnat qilish huquqini ta'minlash masalalariga jiddiy e'tibor qaratish lozim.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, jinoyatga jazo muqarrarligi jamiyat barqarorligi va xavfsizligini ta'minlashda muhim omil hisoblanadi. Jazo tizimini takomillashtirish, jinoyatchilarni qayta tarbiyalash va jamiyatga moslashtirish mexanizmlarini joriy etish hamda jamiyatda huquqiy madaniyatni yuksaltirish orqali jinoyatlarning oldini olish va qonun ustuvorligini ta'minlash mumkin. Bu borada davlat organlari, jamoat tashkilotlari va fuqarolarning hamkorligi zarur bo'ladi.

Jinoyatga jazo muqarrarligini ta'minlash ko'p qirrali jarayon bo'lib, u nafaqat jazoni tayinlash va ijro etish, balki jinoyatlarning oldini olish, jinoyatchilarni qayta tarbiyalash va jamiyatga moslashtirish kabi qator chora-tadbirlarni o'z ichiga oladi. Bu borada davlat organlari, fuqarolik jamiyati institutlari va jamoatchilik o'rtasida yaqin hamkorlikni yo'lga qo'yish muhim ahamiyat kasb etadi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Beccaria, C. (2009). *On crimes and punishments*. New York: Cambridge University Press. [Beccaria, 2009]
2. Bentham, J. (1996). *An introduction to the principles of morals and legislation*. Oxford: Clarendon Press. [Bentham, 1996]
3. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksi. (2021). Toshkent: Adolat. [O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksi, 2021]
4. Currie, E. (2013). *Crime and punishment in America*. New York: Picador. [Currie, 2013]
5. Cullen, F. T., & Jonson, C. L. (2011). *Correctional theory: Context and consequences*. Thousand Oaks: SAGE Publications. [Cullen & Jonson, 2011]
6. Mackenzie, D. L. (2006). *What works in corrections: Reducing the criminal activities of offenders and delinquents*. Cambridge: Cambridge University Press. [Mackenzie, 2006]
7. Nagin, D. S. (2013). Deterrence in the twenty-first century. *Crime and Justice*, 42(1), 199-263. [Nagin, 2013]
8. Tonry, M. (2011). *Punishing race: A continuing American dilemma*. New York: Oxford University Press. [Tonry, 2011]
9. Petersilia, J. (2009). *When prisoners come home: Parole and prisoner reentry*. Oxford: Oxford University Press. [Petersilia, 2009]
10. Frase, R. S. (2013). *Just sentencing: Principles and procedures for a workable system*. New York: Oxford University Press. [Frase, 2013]

11. Mirziyoyev, Sh. M. (2017). Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash – yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi. Toshkent: O'zbekiston.
12. Yusupov, E., & Saidov, A. (2020). Jinoyat qonunchiligini liberallashtirish va jazo tizimini takomillashtirish masalalari. Yuridik fanlar axborotnomasi, 2(1), 25-31.
13. Atadjanov, B. (2021). Jinoyatchilarni resotializatsiya qilishning dolzarb muammolari. Xavfsizlik va huquq, 1(1), 71-75.
14. O'zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi. (2021). 2020 yilda sodir etilgan jinoyatlar tahlili. Toshkent.
15. Ismailov, N. (2019). Jinoyatchilar bilan ishlash metodikasini takomillashtirishning psixologik jihatlarini. Psixologiya va jamiyat, 4(2), 43-48.
16. Qodirov, T. (2020). Jazoni ijro etish muassasalarida mahkumlarni ijtimoiy rehabilitatsiya qilish masalalari. Jurnal pravovyx issledovaniy, 5(3), 61-66.
17. Xalikova, N. (2018). Jazoni o'tab chiqqan shaxslarni ijtimoiy himoya qilish tizimini takomillashtirish. Iqtisod va huquq, 2(1), 22-29.
18. Rahimov, D. (2021). Jinoyatchilarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalashda diniy qadriyatlarning o'rni. Islom huquqshunosligi va qonunchilik, 3(2), 15-21.
19. Karimova, M. (2020). Yoshlar o'rtasida huquqiy targ'ibotni kuchaytirishning ahamiyati. Pedagogika va psixologiya, 6(1), 88-92.

Research Science and Innovation House